Vakıflardan ne kaldı? Şimdikilerin hepsi Vakıf mı?

Samimi olmak gerekirse; bir şeyleri bizatihi yapmaktan ziyade, atalarımızdan veya büyüklerimizden kendimize pay çıkararak övünmeyi, onların başarı miraslarından geçinmeyi alışkanlık haline getiren bir toplum olmaya başladık. Kavgalarımızı bile onlar üzerinden, onların kahramanlıkları veya hataları üzerinden yapar hale geldik. Aynı şekilde, geçmişten gelen değerlerimizi korumakta ve geliştirmekte de çoğu kez sınıfta kaldık. Hoyratça tükettiğimiz değerlerimizden birisi de **Vakıflar**dır.

İlk defa **Hz. Ömer**'in fakirler, köleler ve misafirler yararına **Allah rızası için** vakfettiği Hayber'deki ganimet arazisinden bu güne kadar, İslam toplumlarında vakıf kültürü büyüdü ve kökleşti. Osmanlı medeniyetinde ise kendisinden "**Vakıf Medeniyeti**" şeklinde bahsedilebilecek kadar gelişti ve kurumsallaştı. Bugünkü vakıfların ekseriyeti o medeniyetin mirasından kalanlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan Osmanlı'yı inkâr ve ötekileştirme yaklaşımlarından Vakıflarda çok sert şekilde etkilendi. Vakıf kültürüne ve eserlerine büyük zararlar verildi. Vakıf malları ve arazileri birileri tarafından işgal edildi veya peşkeş çekildi. Osmanlı ve Selçuklu döneminde kurulmuş olan ancak artık yöneticisi kalmamış vakıf sayısının **41.750** olduğu tespit edilmiş. Her vakıf bir taşınmaz ve ona bağlı gelir kaynakları ile kurulduğuna göre; artık işlevsiz bırakılan, malları ve diğer ekonomik değerleri amaçları dışında kullanılan, işgal edilmiş vakıfların vebalini yüklenenler için bela okumaya gerek yoktur sanırım. Onlar zaten belalarını yüklenmiş durumdalar. Vakıf deyince en büyük yaralarımızdan birisidir **Ayasofya Camisi**. **Fatih Sultan Mehmet**'in fethin sembolü olarak vakfedip Cami olarak hizmete açtığı Ayasofya'yı aslından koparmak, içini İslam öncesi unsurlarla karartmak ve bizlere de ancak bilet alarak girmeye müsaade etmek ne büyük bir zulümdür! Fatih'in vakıf senedinde açıkça yazdığı lanetini üzerimizden hangi kahraman kaldıracak?

Birçok konuda olduğu gibi, geçmişimizle ve değerlerimizle barışmaya son 15-20 yıldır başladık. Azınlık vakıflarının bile gasp edilen haklarının ve mülklerinin verilmesi umut verici gelişmelerden. 743 sayılı Medeni Kanundan önce kurulan vakıflar "**Mülhak Vakıf**" adıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü idaresi altında toplanarak yönetilmiştir. Bugün sayıları sadece **276** olarak kalmıştır. Geçmişte büyük bir atalet içinde olan, tarihi vakıf eserlerinin ihmal edildiği ve çürümeye terk edildiği, vakıfların etkisizleştirildiği

dönemler yaşadık. Son yıllarda vakıf eserlerinin tekrar canlandırılması için daha yoğun ve gayretli çalışmalar yapıldığını görüyoruz. Hatta yurt dışındaki bazı vakıf eserlerimiz gurur kaynağımız **TİKA** tarafından yeniden hayata döndürülüyor.

Vakıflar konusundaki hassasiyetin ve korumacılığın tam olarak geliştiğini söylemek yanlış olur. Vakıflar Genel Müdürlüğü bir yönüyle devasa bir emlak ofisi gibi çalışıyor. Zamanında piyasadan çok daha ucuz fiyatlarla kiralanıp ancak yüklü hava parası alındığında diğer şahıslara devredilen vakıf iş yerleri var. Bazı vakıf arazilerine bizzat vakıflar tarafından TOKİ benzeri evler yapılarak satılıyor. Vakıflarla ilgili cılız etkinlikler, bağış toplamaya yönelik organizasyonlardan ziyade dikkatimizi çeken bir çalışma görülmüyor. Toplumun ve özellikle muhtaç kesimin sorunlarına el atan eski vakıflar neredeyse yok gibi. Bu boşluğu ise devletin kendisi doğrudan kurumlar tesis ederek (Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, Genel Sağlık Sigortası gibi), bazı sivil toplum örgütleri (yardım kuruluşları, hemşehri dayanışma dernekleri vb.) ve Kızılay gibi yarı resmi kuruluşlar doldurmaya çalışıyor. Sosyal hayatın içine girmede ve dertlere derman olmada özellikle devlet tarafından yönetilen vakıfların geride kaldığını söyleyebiliriz.

Vakıflar yönetiminin en iyi yapmaya çalıştığı şeyin tarihi eserlerimizi restore etmek olduğunu söylemek isterdim ama söyleyemiyorum. Eyüp Sultan Türbesinin yıllardır bitirilemeyen restorasyonu gibi. Daha yeni bazı bölümlerini tamamladılar çok şükür. Bizzat yaşadığım olaylar ve çevremizdeki vakalar daha alınacak çok yolumuzun olduğunu gösteriyor. Örnek olması için başımdan geçen bir vakıf macerasını paylaşmak istiyorum:

Üsküdar Altunizade Camisinin de içinde bulunduğu külliye **Hacı İsmail Zühtü Paşa** tarafından 1282 yılında yaptırılmıştır. Külliye içinde bir Rüşdiye mektebi, bir hamam, muvakkithane (saatçi), çeşme ve camiye vakıf olarak bir sıra dükkân yaptırılmıştır. Bugün mektep yıkılmış olup, hamam ise harabe halindedir. Bir dönem çalıştığım Marmara Ambulans firması, Vakıflar Bölge Müdürlüğünden harabe haldeki **Altunizade Hamamını** onarma sözüyle kiraladı. Hamamın orijinal yapısına birebir uygun olarak ve sonrasında restaurant şeklinde fonksiyon icra etmek üzere gerekli **restorasyon, restitüsyon ve röleve projeleri** hazırlandı. Önce **İstanbul Vakıflar 2. Bölge Müdürlüğü** tarafından sonra **İstanbul VI Nolu Koruma Kurulu** tarafından onaylandı. Ardından inşaat işleri için gerekli bütçe ve yüklenici ayarlamaları yapılarak **Üsküdar Belediyesine** inşaat ruhsatı için başvuruldu. Belediye tarafından projenin oturduğu tüm parsel sahiplerinden onay istendi. Kaldı ki bunlarda aynı külliye içinde Vakıflara aitti. Hamamın yıkılan bacalık, odunluk kısımları gibi bölümlerine sonradan prefabrik yapılar kurulmuş ve vakıflar tarafından kiraya verilmişti. Hamamın olması gereken yerinde bir büfe ve depo bulunuyordu. İşte burada film koptu. Vakıflar bölge yönetimi orijinal hamamın yerine yapılan büfeyi boşaltmayı reddetti. Çünkü oradan ayrıca kira alıyordu. Yıl sonuna kadar bekleyip boşaltmayı da kabul etmedi. Projenin bu kısmını eksik olarak yapmamız için bize baskı yapıldı. Üsküdar Belediyesi ise eksik projenin yapılmasına ruhsat vermedi. Sonunda çareyi bizim ve büfenin kira sözleşmelerini feshetmekte buldular!?. Restorasyon için binlerce lira proje, yüklenici anlaşması, sigorta ve finansman bedeli harcayan Firma, iş için verdiği teminat mektubunu almak için bile aylarca sıkıntı çekti. Vakıflar 2. Bölge Yönetimi yeniden yap işlet devret ihalesine çıkacağını gerekçe göstererek sözleşmeyi feshetmişti ama aradan geçen yaklaşık 2 yıl boyunca değişen bir şeyde olmadı. Hamam harabe olarak çürümeye devam ediyor. Büfe işine devam ediyor. Bürokrasi yine bildiğiniz gibi. Maalesef vakıf eserlerini korumak ve yaşatmaktan ziyade rant alanını korumak evla tutuluyor. Bizzat yaşadığım bu süreçte vakıf yöneticilerinin umursamazlığı ve yanlış tavırlarından gına geldiğini söyleyebilirim. Merak edenler için Altunizade Hamamının proje ve mevcut durum resimlerini de sunuyorum.

Altunizade Hamamının bugünkü durumudur. Kadrajda olmayan sağ tarafta Büfe ve benzer işyerlerinin olduğu prefabrik eğreti yapılar bulunmaktadır.

Restorasyon projesinin aslına uygun tasarımına ait sanal resimdir. Hamamın önündeki 2 katlı giriş bölümü bugün tamamen yıkılmış durumdadır (üstteki resimde arabaların bulunduğu yer). Hamamın sağ kenarında bulunan ocaklık, odunluk ve öndeki büyük kapıdan gelenlerin (eskiden at arabaları giriş yapardı) ilerleyebileceği alan yıkılmış durumda olup yerine büfe ve çay bahçesi kondurulmuştur.

Başta da belirttiğim gibi Vakıfların kuruluş amacı **Allah rızası** için düşkünlere, yolcu ve misafir gibi ihtiyaç sahiplerine hizmet vermektir. Ticaret esas değildir. Ama bugün sözüm ona vakıf adıyla kurulan bazı işletmelerin sadece kâr amacı güttüğünü veya belirli bir çıkar grubuna hizmet ettiğini de görüyoruz. Bunun en güzel örneği de vakıf üniversiteleridir. Türkiye'nin en pahalı ve ancak belirli kişilerin girebileceği Üniversiteleri sözde vakıf adıyla kurulmuş özel işletmelerdir. Bazı büyük

işletmelerinde vergi muafiyeti sağlamak ve çıkarlarına uygun adımlar atabilmek için yan kuruluş olarak vakıflar kurduğunu ve kapalı devre faaliyet gösterdiğini izliyoruz. Hemen her holdingin kendisine bağlı bir veya bir kaç vakfı var. Kazara dışarıdan bir sosyal sorumluluk projesiyle yardım talep edildiğinde ise cevapları hazır oluyor: "*Bizim filanca vakfımız var. Prensip olarak yardımları ve diğer sosyal sorumluluk işlerini oradan yapıyoruz.*"

Anlayacağınız, neredeyse 1500 yıllık İslam medeniyetimizin bir meyvesini daha el birliğiyle bozmayı ve içini boşaltmayı başarmış durumdayız. Allah sonumuzu hayretsin!…

* Bazı bilgiler Vakıflar Genel Müdürlüğü web sitesinden alınmıştır.